

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi äitiysavustuslain 3 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi äitiysavustuslakia siten, että äitiysavustukseen olisi oikeutettu alle yksivuotiaan lapsen ottovanhemman tai lapseksiottajan lisäksi alle 18-vuotiaan lapsen ottovanhempi tai lapseksiottaja.

Lisäksi lakiin ehdotetaan tehtäväksi Pohjoismaiden kansalaisten välisissä lapseksi-

ottamisissa noudatettavaa menettelyä koskeva tekninen muutos.

Esitys liittyy valtion vuoden 2001 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2001.

PERUSTELUT

1. Nykytila

Äitiysavustuslain (477/1993) 3 §:n mukaan oikeus äitiysavustukseen valtion varoista on ottovanhemmalla tai lapseksiottajalla, joka asuu Suomessa, jos alle yksivuotias lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa (153/1985) tarkoitettulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Kansainvälisessä lapseksiottamisessa edellytyksenä on lisäksi, Pohjoismaiden kansalaisten välistä lapseksiottamista lukuun ottamatta, että lapseksiottamiseen on myönnetty lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettu lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa. Ottovanhemman tai lapseksiottajan, joka haluaa saada avustuksen, on haettava sitä ennen kuin lapsi täyttää yksi vuotta.

Äitiysavustus suoritetaan avustuksen saajan hakemuksen mukaan joko raha- tai luontoisavustuksena (äitiyspakkaus). Äitiysavustuksen määrästä päättää valtioneuvosto. Avustuksen määrä on ollut 1 päivästä maaliskuuta 1993 lukien 760 markkaa lasta kohti. Avustuksen saajia arvioidaan vuonna 2001 olevan 57 000. Vuosittain syntyvien lasten määrä on pienentynyt vuodesta 1993 alkaen ja sen arvioidaan jatkossakin pienentyvän.

Tästä seuraa, että myös äitiysavustuksen saajien määrä vähenee. Avustuksen nostaa rahana noin 25 % siihen oikeutetuista ja loput 75 % valitsevat äitiyspakkauksen.

2. Ehdotetut muutokset

Voimassa olevan äitiysavustuslain säännösten mukaan ne ottolapsiperheet, joihin sijoitetaan yksi vuotta täyttänyt ottolapsi, eivät ole oikeutettuja äitiysavustukseen. Kuitenkin myös tällaisen lapsen ottaminen perheeseen aiheuttaa perheelle vastaavaa taloudellista rasitusta kuin alle yksivuotiaan lapsen lapseksiottaminen. Jotta eri ikäisten lasten lapseksiottajia ja ottovanhempia kohdeltaisiin tasavertaisesti, äitiysavustukseen oikeutettujen piiriä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että alle 18-vuotiaan lapsen ottovanhemmalla tai lapseksiottajalla olisi oikeus äitiysavustukseen.

Oikeus äitiysavustukseen syntyy, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Edellytyksenä on siten, että lapsen sijoittaminen perheeseen tapahtuu lapseksiottamistarkoituksessa ja että on noudatettu lain mukaista lapseksiottamisen vahvistamis-

ta edeltävää menettelyä. Lapseksiottamisen vahvistamista edeltää pakollinen kunnan sosiaalihuollon toimielimen tai ottolapsitoimiston antama ottolapsineuvonta. Ottolapsineuvonnan aikana selvitetään, ovatko lain mukaiset lapseksiottamisen edellytykset olemassa. Jos lapseksiottamisen edellytysten katsotaan olevan olemassa, ottolapsineuvonnan antaja sijoittaa lapsen lapseksiottajan luokse.

Ottolapsineuvonnan antajan on seurattava sijoituksen onnistumista sekä huolehdittava siitä, että lapseksiottaja viivytyksettä ryhtyy toimenpiteisiin lapseksiottamisen vahvistamiseksi. Kansainvälisissä lapseksiottamisissa edellytetään ottolapsineuvontaan osallistumisen lisäksi, että lapseksiottaja käyttää kansainvälistä lapseksiottamispalvelua ja että lapseksiottamisasioiden lautakunta myöntää luvan lapseksiottamiseen. Kansainvälisissä lapseksiottamisissa ulkomainen palvelunantaja sijoittaa lapsen lapseksiottajan luokse lapsen asuinpaikan valtiossa. Ottolapsineuvonnan antajan ja kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antajan on kuitenkin seurattava sijoituksen onnistumista lapsen uudessa asuinvaltiossa.

Kotimaisissa lapseksiottamisissa ottolapsineuvonnan antaja ja kansainvälisissä lapseksiottamisissa kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaja toimittavat Kansaneläkelaitokselle ilmoituksen siitä, milloin lapsi on sijoitettu lapseksiottajalle lapseksiottamistarkoituksessa.

Äitiysavustuslain mukainen oikeus avustukseen olisi myös perhehoitajalla, joka adoptoi sijaishuoltoon sijoitetun perhehoitajadossa olevan lapsen. Lapseksiottamisesta annetun lain mukaiset lapseksiottamisen edellytykset sekä lapseksiottamisen vahvistamisessa noudatettava menettely koskevat myös perhehoitoon sijoitetun lapsen lapseksiottamista. Käytännössä perhehoitajadossa oleva lapsi on sijoitettu perheeseen jo ennen ottolapsineuvonnan aloittamista. Lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettua sijoittamista voidaan katsoa alkavan silloin, kun ottolapsineuvonnassa on edetty niin pitkälle, että lapseksiottamisen edellytysten on selvitetty olevan olemassa. Sijoituksen katsotaan tapahtuneen vastaavin perustein niissä tapauksissa, joissa lapsi on ollut yksityisesti sijoitettuna lapseksiottajan luokse jo ennen

ottolapsineuvonnan alkua.

Suomessa vahvistetuista lapseksiottamisista suuri osa on niin sanottuja perheen sisäisiä lapseksiottamisia, joissa lapseksiottaja adoptoi aviopuolisonsa lapset. Perheen sisäisissä lapseksiottamisissa ei voida katsoa tapahtuvan lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettua lapsen sijoittamista lapseksiottajan luokse. Ei myöskään voida pitää tarkoituksenmukaisena, että äitiysavustus maksettaisiin samasta lapsesta kahteen kertaan saman perheen sisällä. Näin ollen perheen sisäiset lapseksiottamiset jäisivät äitiysavustuslain soveltamispiirin ulkopuolelle.

Useissa tapauksissa Suomessa lapsensa ottolapseksi luovuttava äiti on saanut äitiysavustuksen lapsen syntymän perusteella. Vaikka samalla perusteella ei etuutta pääsääntöisesti voida kahteen kertaan myöntää, ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, että lapsensa ottolapseksi luovuttava äiti olisi velvollinen siirtämään mahdollisesti saamansa äitiysavustuksen lapseksiottajalle. Näin ollen äitiysavustus tultaisiin mahdollisesti suorittamaan joissakin tapauksissa kahteen kertaan. Kotimaisia alle 18-vuotiaan lapsen lapseksiottamisia vahvistetaan vuosittain noin 140–170, ja näistä noin puolet on muita kuin edellä mainittuja perheen sisäisiä lapseksiottamisia. Näin ollen niillä tapauksilla, joissa äitiysavustus suoritetaan kahteen kertaan, ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Äitiysavustuslain 3 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että ottovanheman tai lapseksiottajan, joka haluaa saada avustuksen, on haettava sitä kahden kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Avustus voitaisiin kuitenkin myöntää, vaikka sitä ei olisi haettu säädetyssä määräajassa, jos sen epääminen myöhästymisestä huolimatta olisi kohtuutonta.

Lapseksiottamisesta annettua lakia muutettiin vuonna 1996 siten, että kansainvälistä lapseksiottamista varten säädetty yhteistyöjärjestelmää noudatetaan myös Pohjoismaiden kansalaisten välisissä lapseksiottamisissa. Tästä syystä myös äitiysavustuslakia ehdotetaan nyt muutettavaksi vastaamaan asiallisesti lapseksiottamisesta an-

nettuun lakiin tehtyä muutosta, jonka mukaan myös Pohjoismaiden kansalaisten välisissä lapseksiottamisissa edellytetään lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupaa. Muutos on tältä osin tekninen.

Muilta kuin edellä mainituilta osin ottovanhempia ja lapseksiottajia koskevat äitiysavustuksen saamisen edellytykset kansainvälisissä lapseksiottamisissa säilyisivät ennallaan.

3. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Äitiyspakkaus sisältää lähinnä vauvan hoitoon liittyviä tarvikkeita ja vauvan vaatteita, joten on todennäköistä, että yksi vuotta täyttäneen ottolapsen vanhemmat tulevat ottamaan äitiysavustuksen rahana.

Vuosittain Suomeen tulee noin 150–200 lapseksiottamisesta annetun lain mukaisesti ulkomailta adoptoitua alle 18-vuotiasta lasta. Näistä noin 75–80 % on ollut Suomeen saapuessaan yksi vuotta täyttäneitä. Esityksessä ehdotettujen muutosten jälkeen äitiysavustuksen myöntämisen edellytykset täyttäviä kansainvälisiä lapseksiottamistapauksia arvioidaan tulevan äitiysavustuslain piiriin vuosittain lisää noin 120–160.

Muita kuin perheen sisäisiä alle 18-vuotiaan lapsen kotimaisia lapseksiottamisia vahvistetaan vuosittain noin 70. Näistä osa on jo nyt äitiysavustuslain piirissä olevia alle yksivuotiaan lapsen lapseksiottamisia. Esityksessä ehdotettujen muutosten jälkeen äitiysavustuksen myöntämisen edellytykset

täyttäviä kotimaisia lapseksiottamisia arvioidaan tulevan äitiysavustuslain piiriin vuosittain lisää alle 50.

Esityksen mukainen äitiysavustuksen myöntäminen alle 18-vuotiaan lapsen ottovanhemmille ja lapseksiottajille lisäisi avustukseen oikeutettujen määrää vuosittain arviolta yhteensä noin 200 henkilöllä, mikä lisäisi äitiysavustuksen kustannuksia 170 000 markalla. Kustannusten laskennassa on otettu huomioon hallituksen esitys Eduskunnalle vuoden 2001 talousarvioksi, jossa äitiysavustuksen määrää esitetään korotettavaksi 1 päivästä maaliskuuta 2001 lukien 832,40 markkaan (140 euroa).

4. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa.

5. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2001. Lain mukainen äitiysavustus ehdotetaan suoritettavaksi lapsesta, joka on sijoitettu lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla lapseksiottajan luokse 1 päivänä maaliskuuta 2001 tai sen jälkeen.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

äitiysavustuslain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä toukokuuta 1993 annetun äitiysavustuslain (477/1993) 3 §, sellaisena
kuin se on osaksi laissa 1581/1993, seuraavasti:

3 §

Avustus ottovanhemmalle tai lapseksiottajal-
le

Sen estämättä, mitä 1 §:n 1 momentissa, 2 §:ssä ja 8 §:n 2 momentissa säädetään, oikeus äitiysavustukseen valtion varoista on myös ottovanhemmalla tai lapseksiottajalla, joka asuu Suomessa, jos alle 18-vuotias lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa (153/1985) tarkoitetulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Kansainvälisessä lapseksiottamisessa avustuksen saamisen edellytyksenä on lisäksi, että ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle on myönnetty lapseksiottamisesta annetun lain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu lapseksiottamisasioiden lautakun-

nan lupa.

Ottovanhemman tai lapseksiottajan, joka haluaa saada avustuksen, on haettava sitä kahden kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitetulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Avustus voidaan kuitenkin myöntää, vaikka sitä ei olisi haettu säädetyssä määräajassa, jos sen epääminen myöhästymisestä huolimatta olisi kohtuutonta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2001.

Lain mukainen äitiysavustus suoritetaan lapsesta, joka on sijoitettu lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitetulla tavalla lapseksiottajan luokse 1 päivänä maaliskuuta 2001 tai sen jälkeen.

Helsingissä 15 päivänä syyskuuta 2000

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri Osmo Soininvaara

Liite
Rinnakkaistekstit

Laki

äitiysavustuslain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä toukokuuta 1993 annetun äitiysavustuslain (477/1993) 3 §, sellaisena
kuin se on osaksi laissa 1581/1993, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 §

Avustus ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle

Sen estämättä, mitä 1 §:n 1 momentissa, 2 §:ssä ja 8 §:n 2 momentissa on säädetty, oikeus äitiysavustukseen valtion varoista on myös ottovanhemmalla tai lapseksiottajalla, joka asuu Suomessa, jos alle yksivuotias lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa (153/85) tarkoitetulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Kansainvälisessä lapseksiottamisessa avustuksen saamisen edellytyksenä on lisäksi, *pohjoismaiden kansalaisten välistä lapseksiottamista lukuun ottamatta*, että ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle on myönnetty lapseksiottamisesta annetun lain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa.

Ottovanhemman tai lapseksiottajan, joka haluaa saada avustuksen, on haettava sitä ennen kuin lapsi saavuttaa yhden vuoden iän.

Ehdotus

3 §

Avustus ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle

Sen estämättä, mitä 1 §:n 1 momentissa, 2 §:ssä ja 8 §:n 2 momentissa *säädetään*, oikeus äitiysavustukseen valtion varoista on myös ottovanhemmalla tai lapseksiottajalla, joka asuu Suomessa, jos alle 18-vuotias lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa (153/1985) tarkoitetulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Kansainvälisessä lapseksiottamisessa avustuksen saamisen edellytyksenä on lisäksi, että ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle on myönnetty lapseksiottamisesta annetun lain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa.

Ottovanhemman tai lapseksiottajan, joka haluaa saada avustuksen, on haettava sitä kahden kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitetulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Avustus voidaan kuitenkin myöntää, vaikka sitä ei olisi haettu säädettyssä määräajassa, jos sen epäminen myöhästymisestä huolimatta olisi kohtuutonta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2001.

Lain mukainen äitiysavustus suoritetaan lapsesta, joka on sijoitettu lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitetulla tavalla lapseksiottajan luokse 1 päivänä maaliskuuta 2001 tai sen jälkeen.

